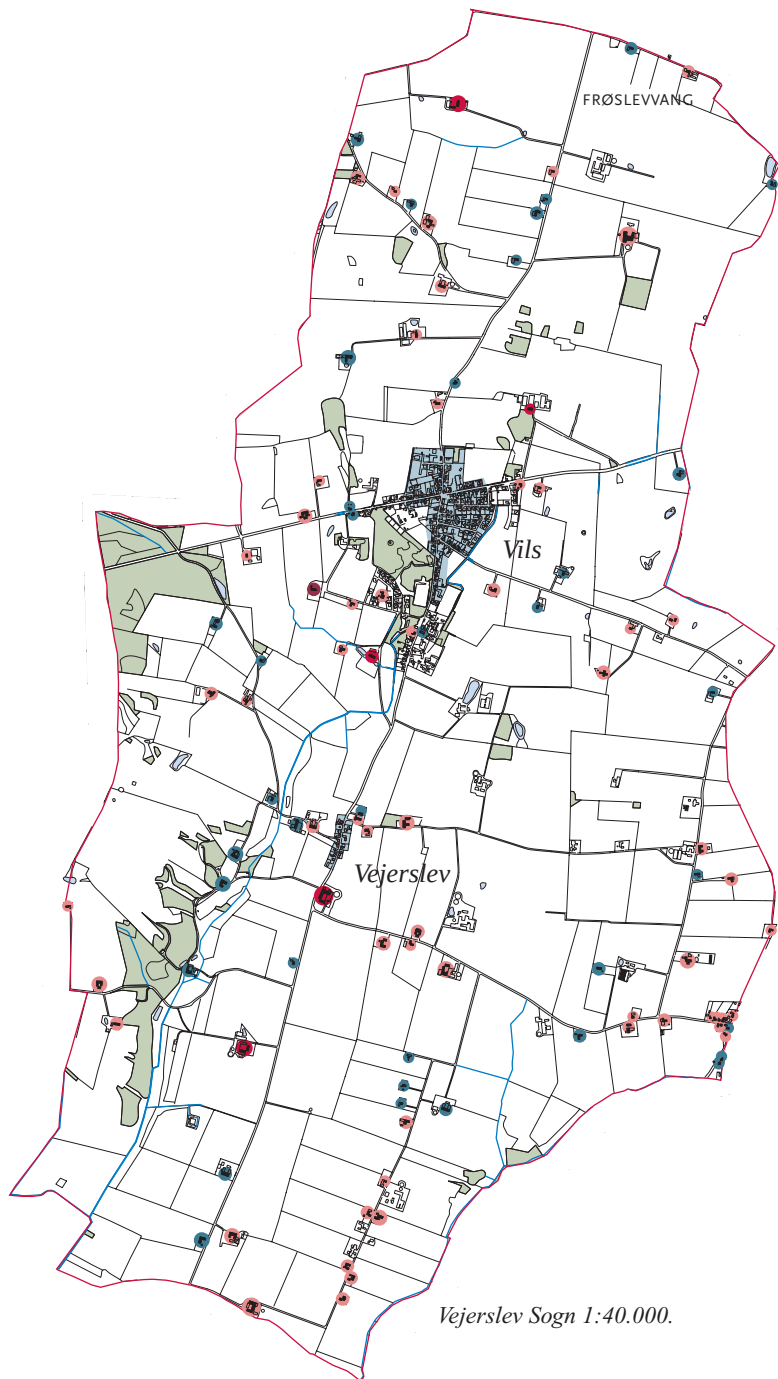

BYGNINGER

Vejerslev Sogn 1:40.000.

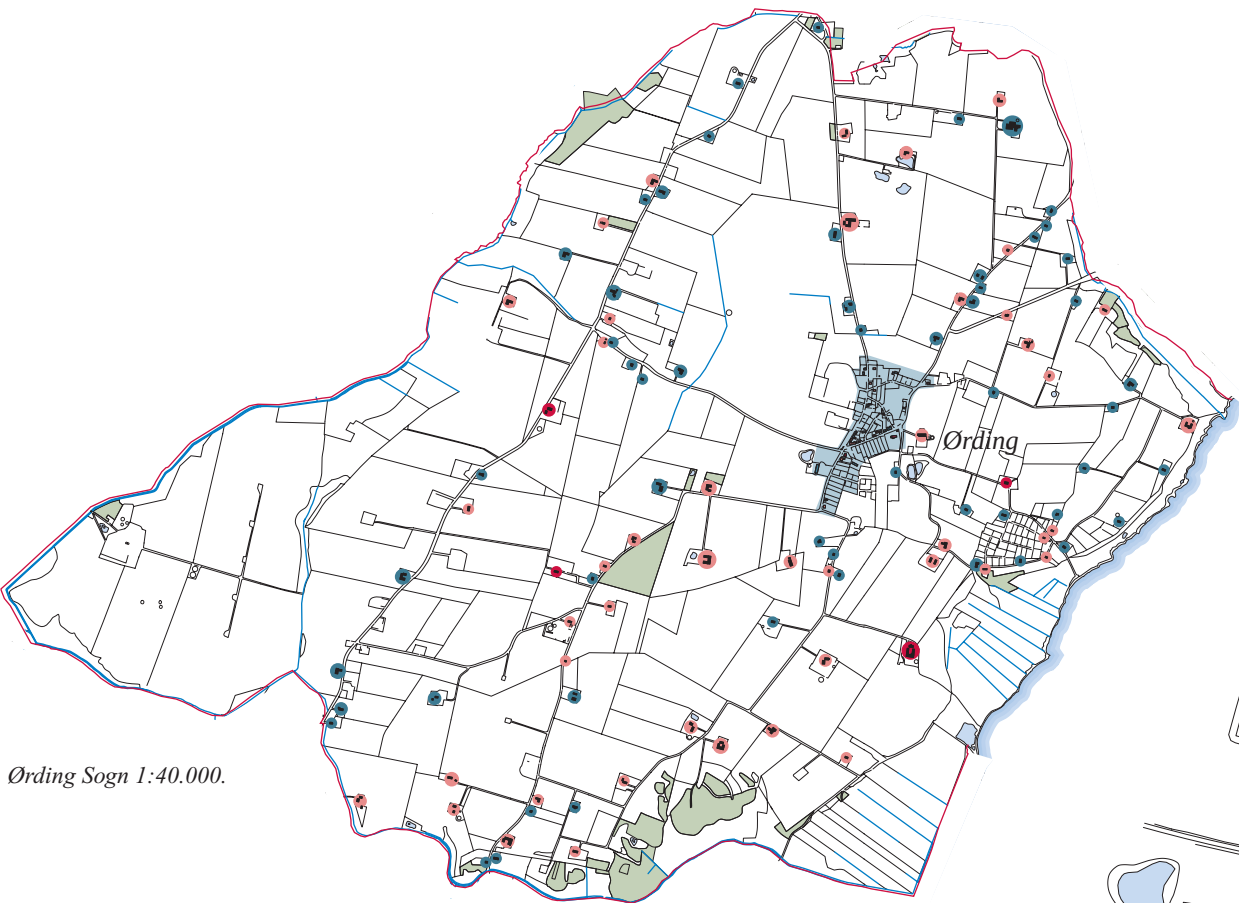
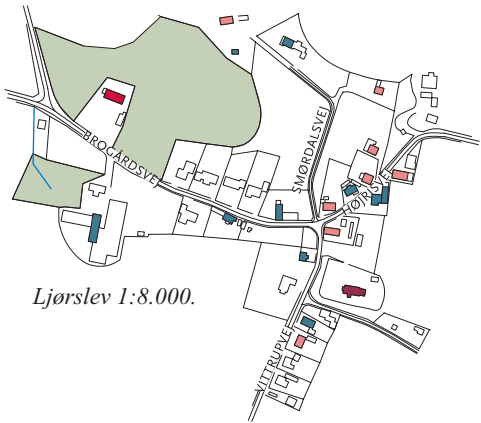
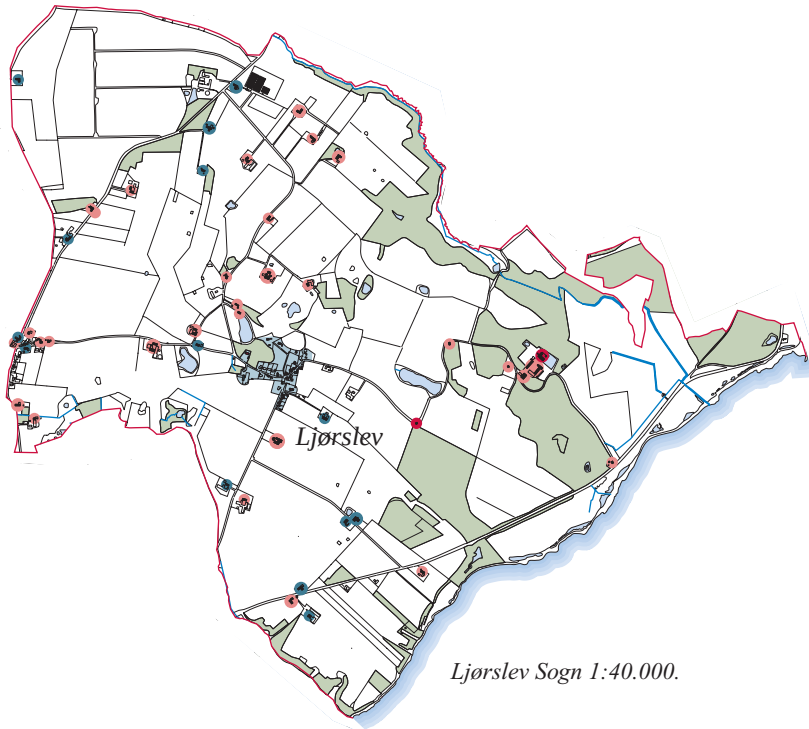
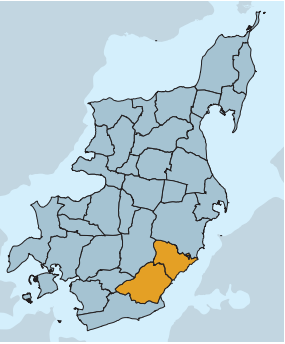
Vils 1:8.000.

Vejerslev 1:8.000.

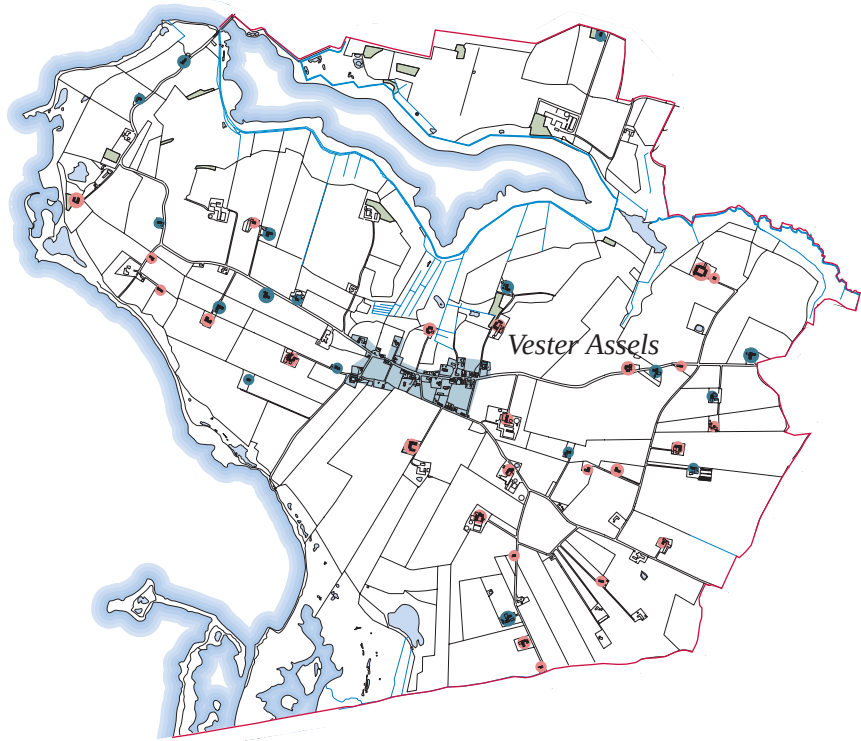
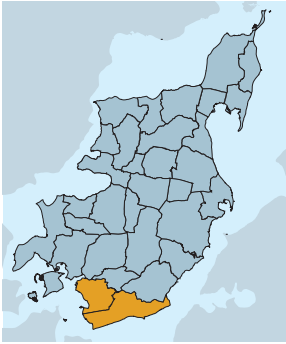
BYGNINGER

Ljøslev og Ørding sogne

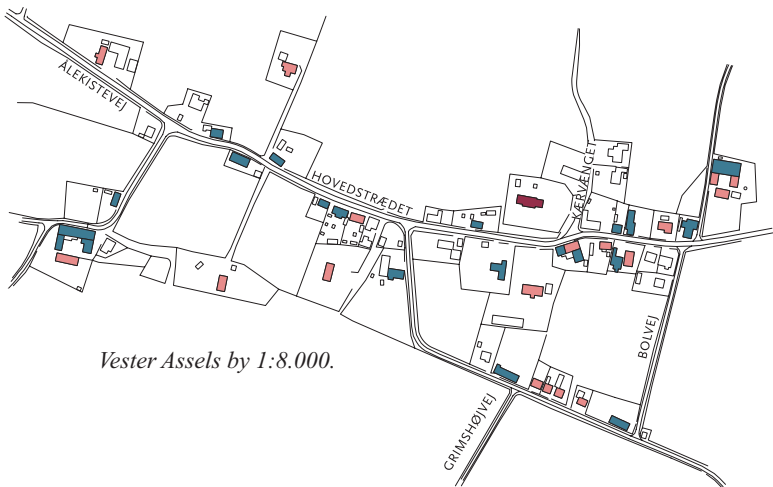

BYGNINGER

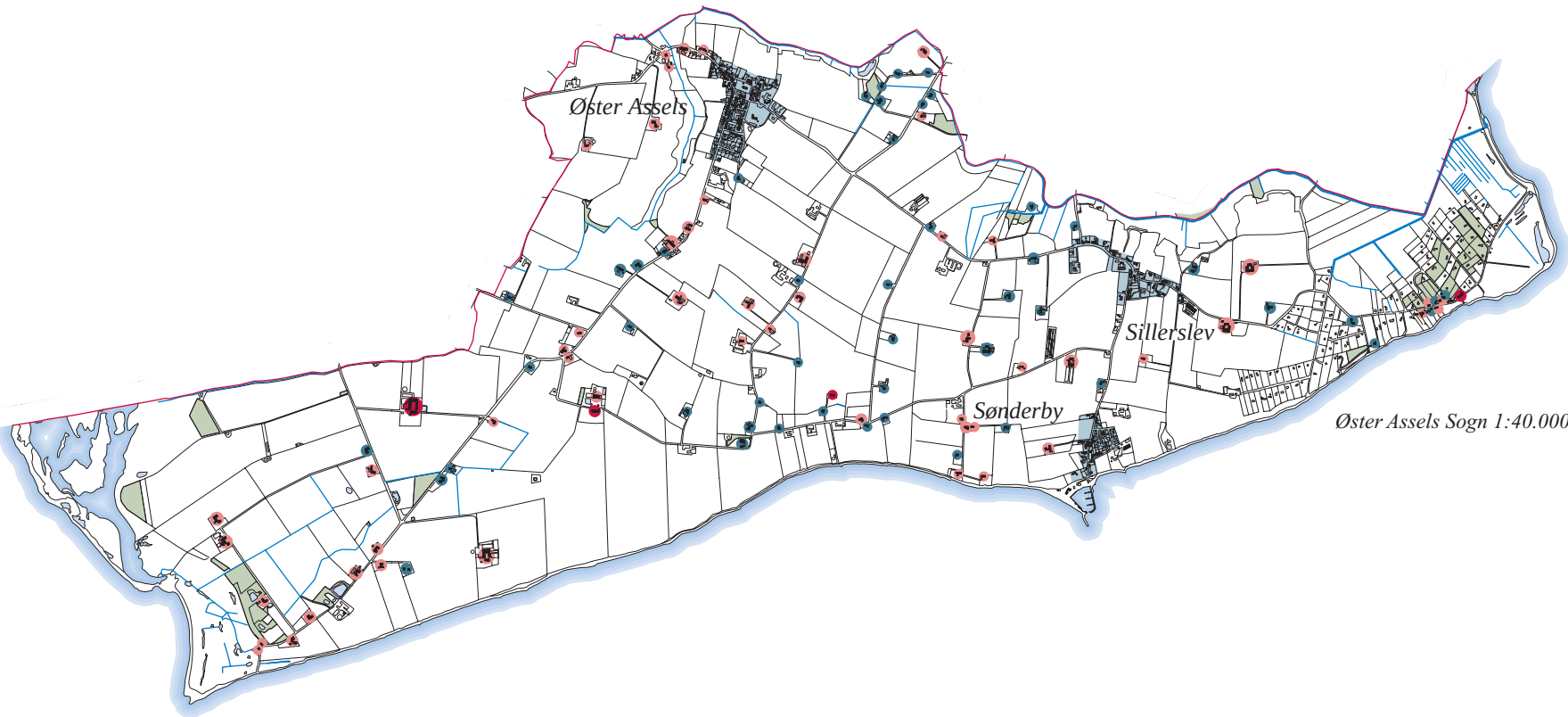
Vester Assels og Øster Assels sogne

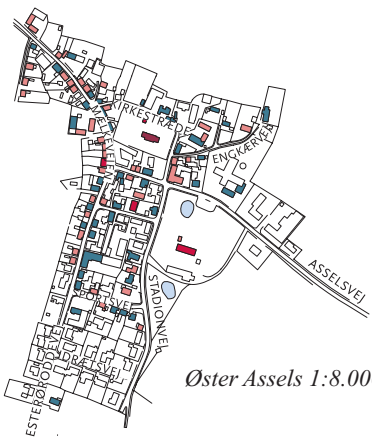
Vester Assels Sogn 1:40.000.

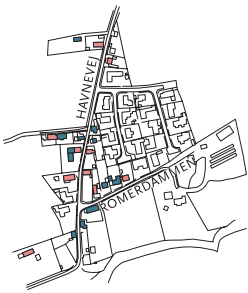
Vester Assels by 1:8.000.

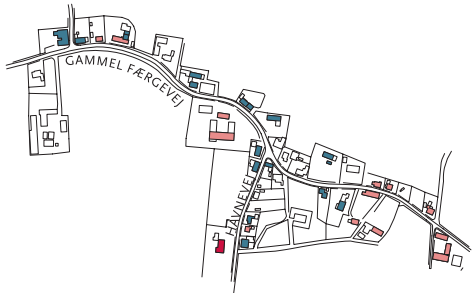
Øster Assels Sogn 1:40.000.

Øster Assels 1:8.000.

Sønderby 1:8.000.

Sillerslev 1:8.000.

BEVARING OG UDVIKLING

Bevaringsarbejdet

I arbejdet med at bevare natur- og kulturværdierne på Mors er nærværende kulturmiljøatlas et nyttigt værktøj. Allerede i regionplanarbejdet blev der taget hul på bevaringen af kulturmiljøer på Mors, og nu suppleres disse udpegninger i betydeligt omfang. Faktisk er der tale om, at den amtslige indsats videreføres. I det trykte kulturmiljøatlas beskrives 30 kulturmiljøer på Mors, som følgegruppen har udpeget, og på hjemmesiden samt i den database, som udgør atlassets fundament, finder man de registreringer, som fremover vil blive brugt i lokalplanlægningen. Det er hensigten, at registreringerne skal forvaltes i form af et tillæg til kommuneplanen, som udarbejdes umiddelbart efter, atlasset er færdigt. Tillægget kommer til at omfatte hele Mors, hvad angår de bevaringsværdige bygninger. Kommuneplantillægget skal udtrykke en prioritering af bevaringsværdierne, og umiddelbart kan der blive tale om lokalplaner for 21 af de i alt 30 miljøer. Disse 21 kulturmiljøer rummer byområder. De resterende 9 miljøer kræver lidt mere overvejelse, idet det ikke er tanken, at lokalplanlægningen skal detaljeres så meget, at den omfatter stuehuset på en landbrugs-ejendom.

De 21 miljøer, som Kommunalbestyrelsen i Morsø Kommune mener, kan lokalplanlægges, er følgende: Flade, Sønder Dråby, Vilsund, Øster Jølby, Vester Jølby, Dragstrup, Tæbring, Karby, færgelejet ved Næs Sund, Tissinghuse, Blistrup, Ljørslev, Sillerslev, Ørodde, Fuglekvarteret, Dueholmkvarteret, Algade og Kirkeholmen, Havnen og Fiskerbyen, Morsø Jernstøberi og Nørrebro, Nørregade samt Møllevænget. Alle de kulturmiljøer, der er udpeget i Regionplanen, indgår i kulturmiljøatlasset. En del kulturmiljøer er allerede lokalplanlagt, men der kan foretages en opdatering på basis af oplysningerne i kulturmiljøatlasset. For øjeblikket arbejdes der med lokalplaner for Sundby/Vilsund samt Nørrebro. Resultaterne fra kulturmil-

jøatlasset kan indgå i dette arbejde. Det er væsentligt desuden at få lokalplaner udarbejdet for Sønder Dråby, Fuglekvarteret samt Flade. I forlængelse af disse planer bør der satses på lokalplaner for byområderne.

Lokalplanlægningen vil strække sig over fire-fem år. I planlægningen af byer, der ikke er blandt de 30 udvalgte miljøer, vil bygningsregistreringen blive indarbejdet i lokalplanen i nødvendigt omfang.

Registreringen af de i alt ca. 8.200 bygninger opført før 1940, vil indgå i den daglige byggesagsbehandling, og kommende bygningsændringer indarbejdes i databasen. For eksempel er det meningen, at forvaltningen kan give en ny vurdering af en bygning, hvis der ændres på den. Et eksempel kan være en bygning, der har fået en bevaringsværdi på 6, og som kan opnå en bevaringsværdi på 4 ved for eksempel at få nyt tag og vinduer, der respekterer bygningens oprindelige udseende. Det er hensigten at udarbejde en folder, som fortæller om bygningsregistreringen. I denne folder skal der desuden gives råd og vejledning om istandsættelser. Oplysningerne om de enkelte bygninger står til rådighed for borgerne. I praksis vil det forudsætte personlig henvendelse i forvaltningen.

På Mors er der stor interesse for kulturværdierne. Gennem tiden er interessen kommet til udtryk på forskellige måder. Fremsynede borgere sørgede for eksempel for, at der allerede i 1909 blev indrettet museum i de tidligere klosterbygninger i Nykøbing. Forskellige steder på Mors har private desuden taget vare på at bevare og beskytte særlige landskaber og miljøer.

Bevaringsrådet

Det offentlige engagement i bevaringsarbejdet tog for alvor fart omkring 1980. Baggrunden var indvielsen

af Sallingsundbroen samt byggeriet af nyt rådhus og posthus i Nykøbing. Indvielsen af Sallingsundbroen i 1978 indebar, at færgedriften mellem Glyngøre og Nykøbing blev indstillet. Landanlæggene fra færgeriet blev overflødige, og nye byplanmæssige muligheder opstod. Det samme skete i forbindelse med rådhus- og posthusbyggeriet. I årene op til disse byggerier var der betydelig offentlig debat, og som en reaktion på den nedsatte kommunalbestyrelsen i 1978 et bevaringsråd. Rådet skulle rådgive udvalg og kommunalbestyrelse i bevaringsspørgsmål. Bevaringsrådet fungerede i en årrække, men i løbet af 1980'erne mistede det sin betydning som rådgivende organ, idet teknik- og miljøudvalget opbyggede sin egen ekspertise. Bevaringsrådet eksisterer fortsat. Hvert år udleder det en bevaringspris til en ejendom i Nykøbing og en ejendom på landet.

Bevaringsforeningen

Bevaringsforeningen, som blev dannet af en kreds af private, fungerede fra 1980 til 1989. Foreningen udgav en række publikationer med historisk indhold. Desuden kom den med anbefalinger om istandsættelse af gamle bygninger. Foreningen, og dermed de idéer den var et talerør for, var forud for sin tid. Den kom til at bane vejen for en række beslutninger i eftertiden.

Byfornyelsesudvalget

Byfornyelsesudvalget blev i 1988 nedsat af kommunalbestyrelsen. Udvalget forvalter den økonomiske ramme, som staten stiller til rådighed i form af byfornyelsesmidler. Siden 1988 er der byfornyset 22 ejendomme med i alt cirka 100 lejligheder. Byfornyelsen har sat markante spor i Nykøbing, og flere af projekterne var næppe blevet gennemført uden den støtte, som byfornyelsen udgør. Der er istandsat fire stiftelser. Fiskerbyen er blevet tilført midler over en tiårig

Flade set fra Nordmorsvej.

Kirketorvet.

BEVARING OG UDVIKLING

periode, og i dag fortsætter istandsættelsen af ejendommene i området, også uden støtte fra byfornyelsespuljen.

Rammetildelingen for Morsø Kommune er i 2004 på 900.000 kroner. Midt i 1990'erne var den årligt på cirka 12 millioner kroner. Det var byfornyelsen, som for alvor satte skub i bevaringsarbejdet i Morsø Kommune. En del af opspillet til byfornyelsen kom til udtryk i saneringerne af Ringsgade-området og Færkenstræde-området i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne. I samme periode blev der foretaget en del registreringer i Fiskerby-området med henblik på sanering, men den opgave blev der først taget fat på under den senere lov om byfornyelse.

Bygningsforbedringsudvalget

Dette udvalg blev nedsat i 2003. Det råder over 300.000 kroner i 2004, og udvalget støtter økonomisk efter følgende retningslinjer: I landsbyer og landdistrikter ydes der støtte til bevaringsværdige bygninger, som helt eller delvist anvendes til beboelse. Desuden til forsamlingshuse og bygninger med lignende anvendelse. I byområder støttes bevaringsværdige bygninger, som er vurderet fra 1 til og med 4.

Den økonomiske støtte gives som tilskud til styrkelse og fastholdelse af bevaringsværdien inden for følgende kategorier: Udskiftning af originale bygningsdele, retablering af oprindelige bygningsdele, genopretning af særligt vedligeholdelsestunge bygningsdele, fastholdelse af sammenhængende bebyggelsers bevaringsværdi. Der gives ikke støtte til fredede bygninger og til almindelig vedligeholdelse. I praksis betyder det, at SAVE-registreringen af bygninger opført før 1940 danner udgangspunkt for tildelingen af støtte. Der er i alt 896 bygninger med en bygningsværdi mellem 1 og 4.

Biblioteket.

Fjordgade 1996.

Trappe i Fjordgade.

Fjordgade ca. 1895.

I landsbyer og landdistrikter tages der udgangspunkt i bevaringsværdier fra 1 til 4. Derudover vurderes det, om der er særlige forhold, f.eks. kulturelle forhold. Dette kan have betydning for forsamlingshusene. Der er altså tale om en mere individuel vurdering i landsbyer og landdistrikter, men i Nykøbing ses der alene på bevaringsværdierne. Byfornyelsesudvalget satser på projekter, der markerer sig i lokalområderne.

Jernstøberiet

Omdannelsen af den tidligere støberiafdeling af Morsø Jernstøberi i Nykøbings bymidte udgør et særligt kapitel i beskrivelsen af bevaringsarbejdet i Morsø Kommune. Kommunalbestyrelsen lagde i forbindelse med overtagelsen i 1995 af det store areal vægt på, at de centrale dele af områdets bygninger skulle bevares. Området er siden inddraget i bymidten i respekt for det oprindelige.

Museet

Morslands historiske Museum spiller en stor rolle i bevaringsarbejdet. Først og fremmest i kraft af mange års arbejde med at dokumentere, bevare og formidle kulturhistorien. Museets medarbejdere har desuden ydet en stor indsats i tilblivelsen af Morsø Kulturmiljøatlas. Museet indgår også i kommunens planlægningsarbejde, for eksempel kommer det, i henhold til museumsloven, med udtalelser ved udarbejdelsen af planer.

Landskabet

Mors har et meget smukt og karakteristisk landskab, som det er værd at værne om. Det er følgegruppens håb, at atlaset kan skærpe opmærksomheden omkring disse værdier, som kan vise sig at være en af de største ressourcer for øen fremover.

Fjordgade 2004.

LITTERATURLISTE

Oversigter og tidsskriftsrækker

Caspar Schade: *Beskrivelse over øen Mors*, 1811
C. Dørup: *Thisted Amt*, 1842
J. P. Trap: *Danmark, I-V udg.*, 1855-1955
Historisk Årbog for Mors, 1919-1932
A. F. Schmidt: *Morsingboer i gamle dage I-IV*, 1930-38
Hugo Matthiessen: *Limfjorden – fortoninger og strejflys*, 1936
Turistårbogen 1944, Salling, Fur og Mors
A. F. Schmidt: *Fra Mors I-III*, 1957-64
Turistårbogen 1958, Limfjorden
Jul på Mors, lokalhistorisk årsskrift, 1963-2003
Morsø Landbrugsskoles årsskrifter 1987-2003
Skarv-guide: Oplev Viborg Amt, 1999
Årbog for Thy og Mors

Ældre jernalder

Hatt G.: *To bopladsfund fra ældre jernalder, fra Mors og Himmerland.*
Aarbog for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1928
Hatt G.: *En brandtomt af et jernalderhus paa Mors.*
Aarbog for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1930
Albrehtsen S.E.: *Disse mennesker mener –*, Skalk 1973-75
Albrehtsen S.E.: *Bjergby - en jernaldergravplads på Mors.*
Nationalmuseets Arbejdsmark, 1974
Jensen J.: *Danmarks Oldtid. Ældre jernalder 500 f. Kr - 400 e. Kr.*, 2003

Yngre jernalder og vikingetid

Nielsen S.: *En vikingetidslandsby på Mors. Museer i Viborg Amt 6*, 1976
Nielsen S. og Noe P.: *Karby, Museer i Viborg Amt 7*, 1977
Nielsen S.: *Karby-udgravningen på Mors. Med nogle bemærkninger om den keramiske udvikling i yngre jernalder. Aarbog for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1985
Vegger P. B.: *Dalgaard. I Danmarks længste udgravning*, 1987
Madsen H. J. og P.Vegger: *Karby på Mors. En landsby fra vikingetiden, Jysk arkæologisk Selskab*, 1990
Jytte Nielsen: *Vikinger til hest. Museer i Viborg Amt 16*, 1991
Holmberg B. og Madsen J. S.: *Da kom en snekke. Havnepladser fra 1000- og 1100-tallet. Jysk arkæologisk Selskab 1997-98*
Ulriksen J.: *Anløbspladser, besejling og bebyggelse i Danmark mellem 200-1100 e. Kr.*, 1998

Landbrug

Morsø Landboforening: *Jubilæumsbog 1844-1944*
Morsø Husmandskreds: *Jubilæumsskrift 1910-35*
Morsø Husmandskreds: *Sammenhold giver styrke*, 1991
Morsø Landboforening: *Der, hvor vi stred og sang, jubilæumsbog*, 1994
Artikler i Morsø Landbrugsskoles årsskrifter

Bebyggelse og byggeskik

H. Bakbo: *Morsø Skolevæsen*, 1969
K. G. Holch Andersen: *Kammerherrens Højris*, 1983
Per Vegger og S. Overgaard: *Dueholm Kloster og Herregaard*, 1996
Freddy Boysen: *Glomstrup på Mors*, 1997
Artikler om gårde, huse i by og på land i “Jul på Mors” samt Historisk Aarbog
Morsø Bevaringsforening: Årsskrifter

Plantager

C. B. V. Hansen: *Træplantningens historie i Thisted Amt siden år 1800*, 1911
C. F. Jensen: *Sindbjerg og Morsø Sønderherreds Plantage*, 1955
S. Overgaard: *Tre småskrifter: Morsø Sønderherreds Plantage*, 1990
Legind Bjerge, 1992
Smedebjerge, 1995

Håndværk/Industri

Svend Rindholt: *Morsø Støbegods i hundrede år*, 1953
Holch Andersen, Per Noe: *N. A. Christensens Jernstøberi*, 1978
Jørgen Ahlefeldt-Laurvig: *Morsø-fabrikken*, 1989
S. Overgaard: *Møllebyggeri på Mors, artikel i Sol, vind, vand, jord*, 2001
Susanne Overgaard og Ronald Nielsen: *Østers-Kompagniet*, 2003
Artikler om håndværkere og industrivirksomhed i “Jul på Mors”

Råstofgravning og -udnyttelse

Morsø Kalkselskab: *Afslutningsskrift*, 1935
Miljøstyrelsen m.fl.: *Molerindvinding på Mors*, 1985
S. Schack Pedersen, G. Krarup Pedersen, Per Noe: *Moleret på Mors*, 1994

Handel og Søfart

Florian Martensen-Larsen: *Hav, fjord og handel*, 1986
Susanne Overgaard: *Købmandskorn og nye handelsveje, utrykt speciale*, 1990
Susanne Overgaard: *Byens Havn - gennem 300 år*, 1993

Fiskeri

Holger Rasmussen: *Limfjordsfiskeriet før 1825*, 1968
Thomas Højrup: *Det glemte folk*, 1983

Færgefart og anden infrastruktur

K. G. Holch Andersen: *Rofærge og Dampdrift – Sallingsund*, 1974
K. G. Holch Andersen: *Hestekraft og motorvogn*, 1978
Knud Sørensen: *Bro over Sallingsund*, 1978
K. G. Holch Andersen: *Typer og tryk - om Morsø Avis*, 1980
K. G. Holch Andersen: *Vilsund-overfarten*, 1989
Poul Kjeldgaard: *Thisted Amts veje og vandløb*, 1992
J. O. Dancker-Jensen: *Da Jernbanen stod til søs på Limfjorden*, 1998

Nykøbing

Chr. Villads Christensen: *Nykjøbing paa Mors 1299-1899*, 1902
K. G. Holch Andersen: *Nykøbing Mors i tekst og billeder 1800-1960*
Per Noe og S. Overgaard: *By og Ø, Kort og godt 3*, 1999
Mai-Brit Lauritsen: *En levende by – mobiliteten i 1850’erne, speciale*, 2001

Sognebeskrivelser

P. Rasmussen og A.F. Schmidt: *Frøslev og Møllerup sognes Historie*, 1955
Svenning S. Svenningsen: *Ejerslev Sogns udvikling*, 1958

Trosliv m.v.

Per Fisker: *Morsø Frimenighed 1871-1971*, 1971
Valdemar Pedersen: *Indre Mission på Mors*, 1937
K.G. Holch Andersen: *Nykøbing-borgerne og deres kirke*, 1975
Kæseler, Noe m.fl.: *Morslandet*, 1975
H. H. Kierkegaard: *Galtrup Forsamlingshus, Arkitektskolen, afgangsopgave*, 1978
A. Kæseler: *Heksetro og hekse på Mors*, 2000
A. Kæseler: *Dueholms Diplomatarium*, 2003
Kæseler, Borg, Vegger, Hesselager: *Kirkerne på Mors*

Kulturmiljø

Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *På opdagelse i landskabet*, Gyldendal, 1995
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *De kulturhistoriske interesser i landskabet*, 1997
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Kulturhistoriskinddeling af landskabet*, 1997
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Hvad skal vi med kulturmiljøet?*, 1998

Planlægning og vejledning

Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Lokalplanlægning. Bevarende lokalplanlægning*, 1998
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *SAVE – Vejledning*, 1998
Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur: *Bevaring af kulturmiljøet, Håndbog*, 1999
Mette Helleskov Madsen, Lina Bonde Andersen og Bruno Viuf Larsen: *Bydelsatlas Nykøbing Mors, Arkitektskolen i Århus, studieopgave*, 1999
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Udpegning af værdifulde kulturmiljøer i regionplanlægningen*, 1999
Regionplan 2000-2012 for Viborg Amt, Viborg Amtsråd, 2000
Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Inspiration til det fremtidige arbejde med kulturmiljøer i planlægningen*, 2001
Morsø Kommuneplan 2001-2013, Morsø Kommunalbestyrelse, 2001
Kulturarvsstyrelsen: *Vejledning om kulturhistoriske museers varetagelse af nyere tids kulturarv i forbindelse med den fysiske planlægning (museumslovens kap. 8)*, 2003